

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МЕН

УДК 327 (073:470+571)

ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ТОВАРНОЇ ЕКСПОРТНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОШУКУ НОВИХ РИНКІВ ЗБУТУ

Шнирков О. І.

Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Резнікова Н. В.

Доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. *В статті обґрунтовано необхідність експортної диверсифікації України в контексті дезінтеграційних процесів на пострадянському просторі. Розглянуто факторні умови розвитку експорту з розподілом на фактори екзогенного та ендogenous впливу. До ендogenous ринкових факторів віднесено сучасну технологію, робочу силу, інноваційно-інвестиційний потенціал, фінансові ресурси та насиченість внутрішнього ринку, до екзогенних факторів ринкового рівня зараховано кон'юнктуру, ємність та інфраструктуру світового ринку. Розглянуто ендogenous та екзогенний вплив з боку держави, який визначається зовнішньоекономічною політикою, участю у міжнародних організаціях та інтеграційних об'єднаннях, участю українських виробників в міжнародних виробничих мережах. Встановлено пріоритетні завдання експортної диверсифікації України за принципами виробництва глобального конкурентоспроможного продукту.*

Ключові слова: *зовнішня торгівля, експортна спеціалізація, експортна диверсифікація, дезінтеграційні процеси, міжнародні виробничі мережі.*

Постановка проблеми. Як структурні, так і динамічні характеристики розвитку світової економіки відчуватимуть істотні зміни, що вплинуть на позиціонування України на глобальних ринках. Так, за умов прогнозованого радикального зниження ролі дешевої робочої сили як порівняльної переваги в світовій економіці на тлі загального зрушення до економічних капіталомістких технологій (заміщення праці капіталом), а також несприятливих інституційних умов в найбільш праценадлишкових країнах (держави Африки, найбільш бідні країни Азії), Україні слід активно розв'язувати суперечності у сфері оптимізації експортної залежності національної економіки. Втім, переорієнтація експорту із сировинного сектору на продукцію з високою доданою вартістю унеможливується як на тлі негативних перспектив відновлення зовнішнього попиту на вітчизняні товари, так і за рахунок скорочення притоку прямих іноземних інвестицій та ускладнення доступу до кредитних ресурсів внаслідок ескалації політичної напруги.

Мета статті – полягає в аналізі перспектив експортної диверсифікації України в умовах адаптації до кон'юнктурних викликів, спричинених як зменшенням попиту на укра-

їнську продукції внаслідок світової рецесії, так і процесом дезінтеграції з РФ в умовах політичного протистояння.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. дозволяє стверджувати,

що поняття «експортного потенціалу» як вагомого чинника впливу на економічне зростання, інтеграцію країни у світове господарство опинилось в дослідницькому ракурсі як зарубіжних, так й українських вчених. Зокрема, Т. Мельник обґрунтувала концепцію взаємозв'язку експортного потенціалу країни з національною конкурентоспроможністю [13], Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк [16], встановлюючи пряму залежність між розвитком зовнішньої торгівлі та економічним зростанням країни, дослідили український експорт як форму реалізації експортного потенціалу України та запропонували пропозиції щодо його подальшого розвитку. Аналіз найбільш експортоорієнтованих секторів вітчизняної економіки і визначення найвагоміших статей українського товарного експорту став основою ряду аналітичних доповідей, над укладанням яких працювали провідні вітчизняні науковці [11; 17]

Основні результати дослідження. Реалізація експортної діяльності лежить в межах експортного потенціалу, який, за визначенням А. Азріляна, полягає у спроможності всього сукупного виробництва певної країни в цілому виробляти необхідну кількість конкурентоспроможних товарів для зовнішнього ринку [12, с.130]. Останні два роки характеризуються значним зменшенням експорту України. Значною мірою це пов'язано з процесом дезінтеграції української економіки з російською внаслідок масованих торговельних обмежень з боку Росії після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС. У 2014р. 87,7% українського експорту до Росії зазнало різних форм торговельної дискримінації. У 2014р. експорт України до Росії скоротився на \$ 7169,9 млн., у той же час експорт до ЄС зріс лише на \$ 143,1 млн. [14]. Таким чином, розширення доступу до ринку ЄС не компенсувало втрату позицій українських експортерів на російських ринках. Актуальним стає проблема пошуку нових ринків збуту у третіх країнах.

Схожа географічна переорієнтація зовнішньої торгівлі на початку 90-х років минулого століття відбулася у центрально- та східноєвропейських країнах, коли в ній суттєво зменшилася питома вага колишніх республік СРСР та зросла доля країн ЄС. Угоди про асоціацію, лібералізація взаємної торгівлі, економічні реформи, орієнтація на попит в країнах ЄС стали поступово основою зростання експорту цих країн в цілому та в треті країни зокрема. Процес адаптації не був швидким та легким: він тривав 3-5 років.

Останні дослідження тенденцій розвитку диверсифікації зовнішньої торгівлі різних груп країн дають можливість вивчити фактори розвитку та бар'єри на шляху диверсифікації експорту України. Так, наприклад, доведено, що між концентрацією експорту та рівнем розвитку країни наприкінці XX – початку XXI століття існувала немонотонна U-подібна залежність з точкою повороту у \$ 22500-25000 (за ПКС) ВВП на душу населення [1]. Рівень концентрації експорту розвинених країн набагато менший, ніж у країнах, що розвиваються. Зростання існуючого за товарною структурою експорту є основним компонентом зростання експорту у цілому. Факторні умови розвитку експорту носять характер екзогенного та ендогенного впливу. До ендогенних ринкових факторів відносять сучасну технологію, робочу силу, інноваційно-інвестиційний потенціал, фінансові ресурси та насиченість внутрішнього ринку, до екзогенних факторів ринкового рівня – кон'юнктуру, ємність та інфраструктуру світового ринку. Ендогенний вплив з боку держави визначається зовнішньоекономічною політикою та політикою імпортозаміщення, участю у міжнародних організаціях та інтеграційних об'єднаннях, рівнем розвитку нормативно-правової бази та її міжнародною гармонізацією. Екзогенний вплив реалізується через міжнародну економічну політику, принципи, норми та стандарти [13].

Експортна стратегія України, у тому числі щодо товарної та географічної диверсифікації, повинна базуватися на ефективному використанні існуючих та створенні нових основних конкурентних переваг країни. Так, основу товарної експортної спеціалізації України наразі формують природні, а не набуті фактори конкурентоспроможності. Дешева робоча сила та природні ресурси визначають структуру експортного потенціалу країни: у 2014р. 68% експорту склали нетехнологічні товарні позиції. Разом з тим за останні 3 роки Україна перейшла з групи країн, які використовують лише природні переваги, до групи країн, які вже починають формувати свій експорт частково за рахунок переваг у продуктивності праці. За показником співвідношення оплати праці та продуктивності Україна у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності 2014-2015рр. зайняла високе 35 місце [9].

Слід наголосити, що саме від оптимальної диверсифікації експорту залежить конкурентоспроможність української економіки, адже диверсифікація галузей промисловості і створення нових виробництв, орієнтованих на експорт, мають дозволити здійснити загальну диверсифікацію вітчизняного експорту як за напрямком інерційної диверсифікації (коли в експортний оборот залучаються товари і послуги, що суттєво не змінюються, а тільки які коригують вже існуючу спеціалізацію), так і з напрямком інноваційної диверсифікації (що передбачає подальший розвиток і посилення системи національних конкурентних переваг, становлення нових конкурентоспроможних виробництв, поліпшення параметрів міжнародної стандартизації країни). Перехідний характер факторів розвитку експортної конкурентоспроможності створює можливості для поступової диверсифікації товарної структури експорту за рахунок зростання товарів з більшою доданою вартістю. Україна ще зберігає достатньо високі позиції у рейтингах конкурентоспроможності за показниками розвитку освіти, наявності науковців та інженерів, здатності до інновацій, якості науково-дослідницьких інституцій, кооперації наукових та виробничих структур, хоча ці показники погіршуються. Ці окремі набуті фактори конкурентоспроможності можуть стати основою диференціації експорту України у певних галузях (патенти та ноу-хау, програмне забезпечення, ракетно- та авіаіндустрія). Однак очевидно, що у коротко- та середньотерміновій перспективі товарна структура українського експорту залишається без суттєвих змін, і саме існуюча товарна структура буде основою географічної диверсифікації експорту України.

Товарна та географічна диверсифікація експорту безпосередньо пов'язана зі змінами у зовнішньому та внутрішньому попиті на відповідну продукцію. Неємний внутрішній ринок України, його суттєве звуження у 2014-2015 рр. обмежують його важливість як передумови та фактора експортної диференціації. Аналіз структури та динаміки попиту в країнах-основних імпортерах у світовій торгівлі може виявити перспективні ринки збуту української продукції. У 2013р. до найбільших імпортерів у світовій торгівлі (без ЄС та Росії) відносилися США (12,3% світового ринку), КНР (10,3%), Японія (4,4%), Гонконг (3,3%), Республіка Корея (2,7%), Канада (2,5%), Індія (2,5%), Мексика (2,1%), Сінгапур (2,0%), Тайвань (1,4%), ОАЕ (1,3%), Таїланд (1,4%), Бразилія (1,3%), Австрія (1,3%), Малайзія (1,1%), Швейцарія (1,1%), Індонезія (1,0%), Саудівська Аравія (0,9%) [9].

З іншого боку, для європейських країн саме регіональна торгівля залишається пріоритетною, а попит на ринку ЄС є вирішальним для обсягів та структур експорту переважної більшості країн регіону. На експорт до країн ЄС припадає приблизно 60% сукупного експорту самих 28 членів Союзу; від 41% (Чорногорія) до 72,6% (Македонія) у балканських країнах; від 54,8% (Швейцарія) до 81,7% (Норвегія) у країнах ЄАВТ; від 27,9% (Білорусь) до 45,8% (Росія) для європейських країн СНД [10]. Україна з долею в експорті до країн ЄС у 35,5% (2014 р.) суттєво поступається іншим європейським країнам.

Тому пошук нових ринків збуту у третіх країнах не повинен відбуватися за рахунок зменшення уваги з боку українських експортерів до ємного та структурованого ринку ЄС. Обсяги та структура попиту саме на ринку ЄС повинні стати основою структурних зрушень в українській економіці, згодом основою географічної та товарної диверсифікації експорту країни, у тому числі до третіх країн.

Зміни у структурі попиту на зовнішніх ринках, зростання диференціації товарів під впливом НТП у світовій торгівлі, посилення ролі високотехнологічної продукції висувають нові вимоги щодо формування експортних кластерів підприємств вертикального та горизонтального характеру. Конкурентні на зовнішніх ринках виробничі кластери України мають обмежене галузеве охоплення (сільське господарство, металургія, хімічна промисловість) з незначною доданою вартістю. Лише невелика частка високотехнологічної продукції може вироблятися у межах окремих кластерів підприємств (авіа- та ракетобудування, військова продукція). Але такі кластери за певних умов можуть стати основою розвитку підтримуючих галузей в Україні. Усунення відповідних бар'єрів можливе також за рахунок розширення географії розміщення підтримуючих та суміжних галузей, інтеграції в українські кластери підприємств інших країн.

Основними причинами, які вимушують підприємства диверсифікувати свій експорт, є скорочення та/або зміна структури попиту на існуючих зовнішніх та національних ринках; зменшення ризиків; зміни у системі регулювання зовнішньої торгівлі на національному та міжнародних рівнях. Ефективна диференціація експорту підприємства залежить від наявності відповідних ресурсів, розміру компанії, наявності висококваліфікованого персоналу та ефективного менеджменту, організації активної маркетингової та кон'юнктурної роботи на зовнішніх ринках, внутрішньої мотивації та цілей експортної діяльності. Актуальною є зміна експортних стратегій українських компаній, для яких ринки країн ЄвразЕС повністю або частково закрилися внаслідок торговельної дискримінації або скорочення попиту. Якщо у сферах аграрної продукції та продовольства для українських підприємств можлива переорієнтація на ринки азійських та африканських країн, то для підприємств, які вийшли із субрегіональних виробничих мереж країн СНД у сфері промисловості формування нових або входження в інші існуючі глобальні або регіональні мережі є достатньо складним, ресурсоємним та тривалим процесом.

Сприятливе бізнес-середовище має велике значення для реалізації експортної політики у цілому та експортної диференціації зокрема. За двадцять одним показником конкурентоспроможності у сфері державних інституцій та економічної політики Україна у 2013 р. знаходилася на початку другої сотні 144 країн [9]. Найбільшими бар'єрами для бізнесу в Україні були корупція, політична нестабільність, доступ до фінансування, урядова нестабільність, неефективне державне управління, інфляція, податкова система. Реформи у цих та інших сферах економічної політики держави сприятимуть також й експортній діяльності українських підприємств.

Анексія та окупація частини території України також має негативний вплив на диверсифікацію зовнішньої торгівлі. Фактичне знищення виробничих фондів експортоорієнтованих підприємств, розрив національних та міжнародних коопераційних зв'язків, закриття підприємств призвело до суттєвого зменшення експорту у цілому та можливості його диференціації. За умов відсутності гарантії територіальної цілісності України, можливості відновлення військових дій на Сході та Півдні країни суттєво скорочуються національні та іноземні інвестиції, у тому числі в експортні галузі країни. Очевидно, що інвестори спрямовуватимуть ресурси в експортні виробництва з коротким терміном окупності та високою рентабельності з урахування премії за ризик. Таких видів виробництв в

Україні залишилось дуже мало і в основному в аграрному секторі. Очевидно, що саме цей сектор стане основою товарної та географічної диференціації експорту України у найближчі роки.

Бар'єри та обмеження для експортної диверсифікації в Україні, які пов'язані з дисбалансом у розвитку факторних умов, зовнішнього попиту, суміжних та підтримуючих галузях, експортної стратегії підприємств, державних інституцій, військових дій можуть бути частково усунені за рахунок двох взаємодоповнюючих зовнішньоекономічних факторів: розширення доступу до зовнішніх ринків внаслідок лібералізації взаємного обміну факторами виробництва та інтеграції українських підприємств до глобальних, регіональних та субрегіональних виробничих мереж.

Лібералізація взаємного обміну факторами виробництва з основними партнерами України з третіх країн у формах зон вільної торгівлі (як класичних, так й поглиблених та розширених) сприятиме зростанню та диверсифікації експорту. У цьому зв'язку пріоритетне значення має Угода про асоціацію України з ЄС, оскільки вона може стати ефективним інструментом розвитку українського експорту не лише до ЄС, але й до третіх країн. Адаптуючись до технічних регламентів та фітосанітарних вимог ЄС, українські підприємства розширюють свої можливості на ринках третіх країн. Одночасно вони повинні скористатися змінами у попиті на ринках ЄС внаслідок формування розгалуженої мережі зон вільної торгівлі власне ЄС. Таким чином українська проміжна продукція може опосередковано отримати доступ до ринків інших країн. У цьому сенсі велике значення для розвитку українського експорту може мати Зона вільної торгівлі ЄС та США, яка об'єднає економіки, на які припадає 70% світового ВВП.

Угоди про зону вільної торгівлі сприяють участі підприємств у міжнародних ланцюжках створення доданої вартості. 25% світового імпорту припадає на частини та компоненти продукції. 51% експорту країн, що розвиваються, відбувається у межах глобальних виробничих мереж [4]. Україна бере участь у таких мережах у простих формах: або як постачальник сировини, продукції з незначною доданою вартістю (upstream goods), або як споживач фінальної продукції (downstream goods). Українські підприємства практично не інтегровані до таких глобальних мереж, які використовують переваги розвинутих форм фрагментації виробництва (за певним винятком на основі аутсорсингу). Така модель участі України у міжнародному поділі праці веде до висококонцентрованої товарної структури експорту, що створює перешкоди й на шляху його географічної диверсифікації. Вхідження в такі мережі може суттєво розширити присутність українських підприємств на ринках третіх країн. Зауважимо, що включення галузей та видів виробництва центрально- та східноєвропейських країн до виробничих мереж ЄС стало одним з факторів їх економічного зростання та розширення доступу на ринки третіх країн.

Орієнтована на ланцюги створення вартості модель економічного зростання України створила б великі можливості для стимулювання соціально-економічного розвитку. Потоки інвестицій, товарів, послуг та знань, що є невід'ємною частиною ланцюгів вартості, відкрили б шлях до «промислового переоснащення». Ланцюги доданої вартості є носіями глобальних стандартів ведення бізнесу, а тому забезпечують ліпший доступ до інформації, засвоєння нових технологічних знань та навиків. В той же час, місцеві українські компанії завдяки доступу до іноземних проміжних товарів можуть створювати нові галузі виробництва, що визначатимуть міжнародну спеціалізацію країни.

Фрагментація виробництва у глобальних ланцюгах створення вартості значно інтенсивніша у галузях промисловості, де технічні характеристики товару дозволяють розділити процес виробництва на окремі стадії [7]. Модульність продукту, особливо в таких

галузях як машинобудування електричних приладів й апаратів, транспортних засобів дозволяє максимально скористатись перевагами міжнародного поділу праці і дислокувати окремі стадії. Це також стосується високотехнологічного сектору хімічної промисловості, і дещо меншою мірою, таких традиційних галузей промисловості як гірничодобувна промисловість та виробництво сировинних товарів (нафтопереробки, чорної та кольорової металургії, хімічної промисловості, виробництва гуми та пластику). Самі по собі галузі первинного сектору не вимагають високого рівня імпортного вмісту в експорті, за винятком окремих видів послуг, однак слугують, як правило, початковою ланкою ланцюгів вартості – тобто створюють виробничий ресурс для інших галузей. У виробництві товарів вищезазначених груп іноземний фактор перевищує 30% усієї створюваної вартості.

Висновки. Слід визнати, що анексія і окупація частини території, можливість відновлення військової агресії проти України суттєво зменшують привабливість українських підприємств як надійних та ефективних учасників розвинених форм міжнародних виробничих мереж, частково втрачає сенс лібералізація доступу на внутрішній ринок іноземних виробників, оскільки суттєво деформуються внаслідок цього конкурентні переваги українських виробників на національному та зовнішніх ринках. Тому без гарантування в тій або іншій спосіб територіальної цілісності України та відновлення стабільності у сфері безпеки економічне зростання у цілому та поступальний структурний розвиток зовнішньої торгівлі країни стають проблематичними.

Список використаної літератури

1. Cadot O. Trade diversification drivers and impact [Electronic resource] / O. Cadot, C. Carriere, V. Strauss-Kahn. – Mode of access: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/genericdocument/wcms_166467.pdf.
2. Coe N. Globalizing regional development: a global production networks perspective / N. Coe, M. Hess, P. Dicken, J. Henderson // *Transactions of The Institute of British Geographers*. – 2004. – Vol. 29. – pp. 468-484.
3. Estevadeordal A. Rules of Origin in the World Trading System Integration, Trade and Hemispheric Issues Division, Integration and Regional Programs Department Inter-American Development Bank [Electronic resource] / A. Estevadeordal, K. Suominen. – Mode of access: www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_nov03_e/estevadeordal_e.ppt-2003-11-25.
4. Interconnected Economies: Benefiting From Global Value Chains [Electronic resource] // OECD. – 2013. – Mode of access: <http://www.oecd.org/sti/ind/interconnected-economies-GVCs-synthesis.pdf>.
5. Fernandez-Stark K. The Offshore Services Value Chain: Developing Countries and the Crisis / K. Fernandez-Stark, G. Gereffi // *Policy Research Working Paper 5262*. – Washington, DC: The World Bank, 2010. – 34 p.
6. Henderson J. Global production networks and the analysis of economic development / J. Henderson, P. Dicken // *Review of International Political Economy*. – 2002. – Vol. 9 (3). – P. 436-464.
7. Low P. Role of Services / P. Low, D.K. Elms // *Global Value Chains In A Changing World*. – Geneva: WTO Publications, 2013. – P. 61-82.
8. Memedovic O. Mapping Global Value Chains: Intermediate Goods Trade and Structural Change in the World Economy / O. Memedovic, T. J. Sturgeon // *UNIDO Working Paper 05/2010*. – Vienna: UNIDO, 2011. – 50 p.
9. The Global Competitiveness Report 2014 – 2015 [Electronic resource] // *World economic forum*. – Mode of access: <http://www.weforum.org/node/145867>.

10. Trade Profiles 2014 [Electronic resource] // World Trade Origination. – Mode of access: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_profiles14_e.htm.
11. Бураковський І. Оцінка потреб України у галузі. Сприяння міжнародній торгівлі. Вплив торговельної політики на людський розвиток / І. Бураковський, В. Мовчан. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2011. – 132 с.
12. Карасьова Н. Глобалізаційні детермінанти експортоорієнтованого розвитку аграрного сектора України / Н. Карасьова // Міжнародна економічна політика. – Київ, 2014. – № 1 (20). – С.129-152.
13. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т. Мельник // Міжнародна економічна політика. – 2008. – № 1-2 (8-9). – С. 241-271.
14. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Сіденко В. Деградація економічних відносин України та Росії: що далі? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/sidenko_5_6_Ukr_Ros_2014_site_s-8.pdf.
16. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія: У 2 т. / За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 1. – 816 с.
17. Участь України в регіональних торговельних союзах: вигоди і виклики: [аналітична записка] / Центр Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2007. – № 7 (91). – С. 3-55.
18. Хмара М. П. Сучасні виробничі системи в умовах глобальних перетворень / М. П. Хмара // Стратегія соціально-економічного розвитку України: зб. наук. праць. – Київ, 2015. – Ч.1 – С. 223-226.
19. Шнирков О. І. Економічні наслідки укладення угоди про асоціацію України з ЄС з урахуванням можливої реакції Росії / О. І. Шнирков // Національна безпека і оборона. – 2013. – № 4-5 (141-142). – С. 90-93.

PROBLEM OF TRANSFORMING THE SPECIALIZATION OF UKRAINIAN EXPORTS OF GOODS IN THE CONTEXT OF SEARCH FOR NEW MARKETS

Shnyrkov O. I.

Doctor of Economics, Professor, Head of the Chair of World Economy and International Economic Relations of Institute of International Relations, Professor of Jean Monet Program.

Reznikova N. V.

PhD in Economics; Associate Professor at the Department of World Economy and International Economic Relations, Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Abstract. *The need for diversification of Ukrainian exports in the context of disintegration processes across the post-soviet area is grounded. The factors behind the expansion of exports, with breaking into factors of exogenous and endogenous origin, are considered. The endogenous factors include advanced technologies, workforce, innovation and investment capacities, financial resources and saturation of domestic market, whereas exogenous factors cover conjuncture, capacity and infrastructure of the global market. The endogenous impact of the government is analyzed, which is determined by the foreign economic policy and the import substitution policy, participation in international organizations and integrative associations, quality of the regulatory framework and its international harmonization. The exogenous impact exercised through the international economic policies, principles, norms and standards is taken into consideration in the analysis.*

It is shown that the priority objectives for diversification of the Ukrainian exports should be the following: transition to the advanced structure of the exports of goods by the increased share of finished products, enhanced competitiveness based on the technological component in production, implementation of the import substitution policy and the increased share of cross-sectoral trade. The export-oriented development needs to be based on socio-economic and ecological imperatives, and on the principle of production of the globally competitive product meeting the requirements determined by the global demand and by the economic, marketing, regulatory and ecological parameters of the global competitiveness of goods.

Key words: *foreign trade, export specialization, export diversification, disintegration processes, global value chains.*

References

1. Cadot O. Trade diversification drivers and impact [Electronic resource] / O. Cadot, C. Carrere, V. Strauss-Kahn. – Mode of access: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/genericdocument/wcms_166467.pdf.
2. Coe N. Globalizing regional development: a global production networks perspective / N. Coe, M. Hess, P. Dicken, J. Henderson // Transactions of The Institute of British Geographers. – 2004. – Vol. 29. – P. 468-484.
3. Estevadeordal A. Rules of Origin in the World Trading System Integration, Trade and Hemispheric Issues Division, Integration and Regional Programs Department Inter-American Development Bank [Electronic resource] / A. Estevadeordal, K. Suominen. – Mode of access: www.wto.org/english/tratop_e/region_e/sem_nov03_e/estevadeordal_e.ppt- 2003-11-25.
4. Interconnected Economies: Benefiting From Global Value Chains [Electronic resource] // OECD. – 2013. – Mode of access: <http://www.oecd.org/sti/ind/interconnected-economies-GVCs-synthesis.pdf>.
5. Fernandez-Stark K. The Offshore Services Value Chain: Developing Countries and the Crisis / K. Fernandez-Stark, G. Gereffi // Policy Research Working Paper 5262. – Washington, DC : The World Bank, 2010. – 34 p.
6. Henderson J. Global production networks and the analysis of economic development / J. Henderson, P. Dicken // Review of International Political Economy. – 2002. – Vol. 9 (3). – P. 436-464
7. Low P. Role of Services / P. Low, D.K. Elms // Global Value Chains In A Changing World. – Geneva: WTO Publications, 2013. – P. 61-82.
8. Memedovic O. Mapping Global Value Chains: Intermediate Goods Trade and Structural Change in the World Economy / O. Memedovic, T.J. Sturgeon // UNIDO Working Paper 05/2010. – Vienna: UNIDO, 2011. – 50 p.
9. The Global Competitiveness Report 2014 – 2015 [Electronic resource] // World economic forum. – Mode of access: <http://www.weforum.org/node/145867>.
10. Trade Profiles 2014 [Electronic resource] // World Trade Origination. – Mode of access: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_profiles14_e.htm.
11. Burakovs'kyj, I. Otsinka potreb Ukrayiny u haluzi. Spryannya mizhnarodniy torhivli. Vplyv torhovel'noy polityky na lyuds'kyj rozvytok / I. Burakovs'kyj, V. Movchan. – K. : Analitychno-doradchij tsentr Blakytnoi strichky, 2011. – 132 s.
12. Karas'ova N. Globalizatsijni determinant eksportoorientovanogo rozvytku agrnogo sektora Ukrainy / N. Karas'ova // Kyiv, 2014. – № 1 (20). – С.129-152.
13. Mel'nyk T. Eksportnyy potentsial Ukrainy: metodologiya otsinky ta analiz / T. Mel'nyk // Mijnarodna ekonomichna polityka. – 2008. – № 1-2 (8-9). – S. 241-271.
14. The official site of State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – (Accessed 7 July 2015).
15. Sidenko, V. Dehradatsiia ekonomichnykh vidnosyn Ukrainy ta Rosii: scho dali? [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/sidenko_5_6_Ukr_Ros_2014_site_s-8.pdf.
16. Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu v umovakh hlobalizatsii ekonomichnoho rozvytku: monografija: U 2 t. / za zag. red. D. H. Luk'ianenko, A. M. Poruchnyk. – K. : KNEU, 2006. – T. 1. – 816 s.
17. Uchast' Ukrainy v regional'nyh torgovel'nyh sojuzah: vygody I vyklyky: [analitychna zapyska] / Tsentr Razumkova // Natsional'na bezpeka i oborona. – 2007. – №7 (91). – S. 3-55.
18. Khmara M. P. Suchasni vyrobnychi systemy v umovakh hlobal'nykh peretvoren / M. P. Hmara // Stratehiia sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: zb. nauk. prats'. – Kyiv, 2015. – Ch. 1. – S. 223-226.
19. Shnyrkov O. I. Ekonomichni naslidky ukladennia uhody pro asotsiatsiiu Ukrainy z YeS z urakhuvanniam mozhlyvoi reaktsii Rosii / O. I. Shnyrkov // Natsional'na bezpeka i oborona. – 2013. 4-5 (141-142). S. 90-93.

ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦИИ ТОВАРНОЙ ЭКСПОРТНОЙ СПЕЦИАЛИЗАЦИИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ПОИСКА НОВЫХ РЫНКОВ СБЫТА

Шнырков А. И.

Доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой мирового хозяйства и международных экономических отношений Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Резникова Н. В.

Доктор экономических наук, доцент, доцент кафедры мирового хозяйства и международных экономических отношений Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. В статье обоснована необходимость экспортной диверсификации Украины в контексте дезинтеграционных процессов на постсоветском пространстве. Рассмотрены факторные условия развития экспорта с распределением на факторы экзогенного и эндогенного воздействия. К эндогенным рыночным факторам отнесены современную технологию, рабочую силу, инновационно-инвестиционный потенциал, финансовые ресурсы и насыщенность внутреннего рынка, в экзогенных факторов рыночного уровня зачислены конъюнктуру, емкость и инфраструктуру мирового рынка. Рассмотрены эндогенный и экзогенный влияние со стороны государства, определяется внешне-экономической политикой, участием в международных организациях и интеграционных объединениях, участии украинских производителей в международных производственных сетях. Установлено приоритетные задачи экспортной диверсификации Украины по принципам производства глобального конкурентоспособного продукта.

Обосновано, что аннексия и оккупация части территории, возможность восстановления военной агрессии против Украины существенно уменьшают привлекательность украинских предприятий как надежных и эффективных участников развитых форм международных производственных сетей, частично теряет смысл либерализация доступа на внутренний рынок иностранных производителей, поскольку существенно деформируются вследствие этого конкурентные преимущества украинских производителей на национальном и внешних рынках. Поэтому без обеспечения в той или иной мере территориальной целостности Украины и восстановления стабильности в сфере безопасности экономический рост в целом и поступательное структурное развитие внешней торговли страны становятся проблематичными.

Ключевые слова: внешняя торговля, экспортная специализация, экспортная диверсификация, дезинтеграционные процессы, международные производственные сети.